

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXIII

HAYIR VE ŞER YÖNÜNDE İNSAN TABİATININ HAKİKATI VE BUNU DEĞİŞTİRMEDE EĞİTİMİN ROLÜ

(MUKAYESELİ ARAŞTIRMA)

Özet

Dr. Mikdat YALÇIN

Bu konu, hem filozoflar hem de eğitimeiler nazarında önemli bir mevzu olduğundan, bu konuya, şerlerin kaynağı ve bu şerlerin önlenmesi için yaptıkları araştırmalarda, çok önem vermişlerdir. Bu konuyu İslâmî açıdan ele almazdan önce, filozofların ve eğitimeilerin görüşlerini kısaca özetlemede fayda görüyoruz. Bunları şu beş esas görüşde toplama imkanını bulduk:

Birinci görüş: İnsan tabiatı, aslında, yaradılış itibariyle hayırlıdır. Fakat bunun manası insan hiç hata işlemez demek anlamına gelmez. İnsan çeşitli iç ve dış âmillerin etkisi altında hata işleyebilir. Bundan ancak şu anlaşılabilir. İnsan, tabiatı itibariyle hayra yöneliktir, şeri de isteyerek yapmaz. Burada eğitime düşen görev, hayırlı tabiatı geliştirip, çeşitli eğitimsel vesilelerle fazilet iradesini güçlendirmek, ve devamlı hayra yönelmektir.

İkinci görüş: İnsan tabiatı aslında şerlidir. Bu da ortamın etkisi ile meydana gelmeyip insanın tinetine yerleşmiş bir gerçektir. Burada eğitimein rolü, insanın kötü isteklerini gemleyip, yerine iyi istekler yerleştirmekle beraber güçlü ve hayırlı bir irade geliştirmesi olacaktır.

Üçüncü görüş: İnsanların bir kısmı aslında hayırlı, bir kısmı şerli, diğer bir kısmı da hayırla şer arasındadır, ki bunlar eğitimele, ya hayırlı veya şerli olabilirler: İyi eğitim insanı hayırlı, kötü eğitimde şerli yapar. Aslında tamamen hayırlı veya şerli olanlar ise değişmezler. Eğitim de bunlarda hiç bir değişiklik yapamaz.

Dördüncü görüş: Her insanın bir hayır bir de şer tarafı vardır. Hayır olan tarafı insanın ruhuna dayanır, şer olan tarafı da nefsine dayanır. Çünkü insan ruhu, ilâhi bir nesne olduğundan aslında hayırlıdır. Şer

tarafı da nefse dayanır ki, nefis ise aslında hayvani bir nesne olup, insanı vahşete sürükler. Burada eğitime düşen görev, çeşitli eğitimsel vesilelerle ruhu nefse hâkim kılmak ve nefsin bütün hissi isteklerini ruhun kontrolü altına almak imkânını sağlamaktır. Bu da genellikle mutasavvıfların görüşüdür.

Beşinci görüş: İnsan tabiatı, aslında yaradılışı itibariyle tarafsız (nötr) olup buna ne hayırlı ne de şerli demek doğru olur. Bununla beraber, kendisinde eğitim ve ortama göre hayırlı veya şerli olmak istidâdı vardır. Bu görüşe göre eğitime büyük görev düşmektedir. Çünkü iyi eğitim isterse bu tarafsız tabiatı tamamen hayırlı bir insan yetiştirebilir.

İslâmiyetin bu konudaki görüşüne gelince; bundan önceki araştırmalarımıza da dayanarak diyebiliriz ki, insan tabiatının kapsa­mış olduğu bütün temayülleriyle beraber yaradılış gâyesine bakarak hayır için yaratılmıştır. Bununla beraber çeşitli âmiller etkisi altında şer de işler ve şerli de olabilir. Diğer taraftan insanın çeşitli istidatlarını ve isteklerini itici bir kuvvet olarak ele alacak olursak hepsi insan için, bir dereceye kadar zarûridir. Hayırda da şerde de, kullanılabilir. Bunun haddizatında hayırlılık veya şerlilik aslına nisbet edilmeyip, kullanılmasına nisbet edilmesi gerekir. Bu bir alet gibidir, hayırda da şerde de kullanılır. Fakat yapı­lışı itibariyle bu aslında şerdir veya hayırdır demek yerinde olmaz. Öyleyse hayırlı veya şerli diye verilen hüküm kullanış ve kullananın irâdesi ve niyetine göredir. Burada insana düşen görev, bütün istidâdını ve tabii isteklerini yaradılıştaki hikmete ve gâyeye uygun olarak yönetip idâre etmeye çalışmasıdır. Diğer taraftan eğitime düşen görev de, insana tabiatının gerçeklerini tanıtmaktır. Bununla beraber insan irâdesini güçlendirip çeşitli arzularına ve isteklerine hâkim olma gücüne sahip kılıp gereken şekilde idare etmeyi öğretmesi ve kendini devamlı hayra yöneltme imkânına sahip kılmasıdır. Sonra şu konuya da değinmek gerekir: Eğitim ne dereceye kadar onun huyunu ve tabiatını ahlâki yönden değiştirebilir?

Bu konu üzerinde eğitimciler çok durmuşlardır. Genellikle görüşlerini şu esaslarda özetleyebiliriz.

Birincisi: İnsan tabiatı yaradılıştaki nasılsa öyle kalır, değiştirilemez. Yedisinde ne ise yetmişinde de odur. Eğitimin de bu sâhada hiçbir rolü yoktur.

İkincisi : İnsanın tabiatında bir dereceye kadar değişme istidadı vardır ve bu istidat, bir çerçeve içerisinde eğitim yoluyla güzel ahlâk, iyi huylarla donatılır ve geliştirilebilir.

Üçüncüsü : Kimi insanların değişme istidadı vardır. Kimilerinin de yoktur.

Dördüncüsü : Ahlâki huylar ancak şahsi disiplinle ve tasavvuf yoluyla değiştirilebilir.

Beşincisi : İnsanın bütün huyları ve tabiatı eğitim yoluyla tamamen değiştirilebilir. Bu da genellikle modern eğitimcilerin görüşüdür.

Bu konuda islâmiyetin görüşüne gelince; her insan yaradılış itibarıyla aynı seviyede değişme ve gelişme imkânlarına sahiptir. İnsanlar arasında bir dereceye kadar bazı farklar varsa da bunlar irsiyete, ana-babanın huylarına ve ilk yetişme ortamına dayanır. Burada eğitime çok büyük görev düşmektedir. Bütün bu eksikliklerin giderilmesi için islâm da eğitim ilk defa ana-babaya sonra da çocuğa ilk yaşlarından itibaren yöneltilmektedir.

Son olarak bu konuda elde etmiş olduğum önemli eğitimsel sonuçları da sunmayı burada faydalı buluyorum:

1- Eğitim insan tabiatını değiştirmedeki görevini yerine getirebilmesi için, önce eğitim ve eğitilenin eğitimin bu sahadaki etkisine inanması gerekir.

2- Bu eğitimin ahlâkla insan tabiatı arasındaki ilişkilere dayanması gerekir.

3- Eğitimin, insanın bütün doğal temâyüllerini ve istidatlarını göz önüne alarak, onları yok etmeye çalışmayıp her birinin diğerleriyle olan ilişkisini gözetererek gayesine uygun olarak yöneltmeye ve eğitmeye çalışması gerekir.

4- Bu eğitim, her insanı çeşitli yaşlarda, gelişme ve değişme istidadına göre eğitimsel disiplinlere tabi tutarsa, o zaman eğitim gereken rolünü oynayabilir. Bu da çok önemli bir şeydir.

İşte ortaya koymak istediğimiz Avrupa ve İslâm dünyasında çeşitli eğitimcilerin ve filozofların isimleriyle kaynaklarını göstererek ayrıntılı olarak belirtmiş olduğumuz Arapça makalemizi böylece özetlemiş olduk.